

Olga Zirojević, IZ OSMANSKE BAŠTINE, Beograd: Balkanski centar za Bliski istok, 2018, 157 str.

Balkanski centar za Bliski istok iz Beograda u saradnji sa Centrom za napredne studije iz Sarajeva izdao je 2018. godine knjigu pod naslovom *Iz osmanske baštine*. Autorica ove knjige je Olga Zirojević, historičar – turkolog iz Beograda. O. Zirojević je rođena 1934. godine u Pančevu. Historiju je diplomirala 1957. godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu, da bi postdiplomske studije završila na Katedrama za orijentalne jezike i istoriju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Doktorsku disertaciju *Carigradski drum od Beograda do Sofije* odbranila je 1967. godine. Zahvaljujući izuzetno vrijednim knjigama i radovima, koje su zaslužile svoju svjetsku reputaciju, O. Zirojević spada u red najvećih poznavalaca balkanske historije pod osmanskom vlašću. Knjiga *Iz osmanske baštine* je podijeljena na tri cjeline u kojima su dijelom objavljeni rezultati novih istraživanja autorice, a dijelom sakupljeni i na jednom mjestu objavljeni prilozi koje je Olga Zirojević već ranije, kroz brojne časopise i zbornike radova, predstavila javnosti. Autorica je ovaj rukopis posvetila svom profesoru na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, u bosansko-hercegovačkim orijentalističkim krugovima pomalo zaboravljenom, Šaćiru Sikiriću, što je još jedna potvrda da uspomena na one istinske učitelje nikada ne blijedi. U vidu Predgovora ovu publikaciju otvara tekst recenzenta Nenada Filipovića sa Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu „Pouzdanе priče o riječima ili naučna i javna etičnost Olge Zirojević” (9-14) u kojem su ukratko predstavljeni autorica i njeno djelo.

U prvoj, najopširnijoj cjelini ove knjige, slikovito nazvanoj „Činija puna riječi” (15-93) objavljena su višedecenijska autoričina istraživanja riječi orijentalnog porijekla u srpskom jeziku. Na primjeru preko četrdeset riječi iz svakodnevnе upotrebe O. Zirojević ukazuje na utjecaj orijentalnih jezika na južnoslavenske jezike, kao i na trag koji je u ovdašnjim jezicima ostavila višestoljetna osmanska vladavina. Tako autorica piše o prisutnim turcizmima na srpskom govornom području, poput „čamac” (str. 24) i „košava” (60-61), koji su nepoznati i ne koriste se u modernom turskom jeziku, zbog čega se smatra da su kreirani na južnoslavenskom prostoru pod utjecajem osmanskog turskog jezika, zatim o turcizmima arapskog i perzijskog porijekla koji su se našli u upotrebi u južnoslavenskim jezicima nakon osmanskih osvajanja, poput „bakšiš” (17), „čardak” (25-26), „če(j)iif” (35-36) i „frka”(45-46), ali i o riječima poput tuđice „bre” (21-22), bez koje bi srpski jezik bio gotovo nezamisliv, a za koju autorica iznosi pretpostavku da bi se moglo raditi o turcizmu. O. Zirojević prikazuje i obrnuti proces, te donosi informacije o slavizmima u turskom jeziku (79-81), među kojima je najviše riječi vezanih za rudarsku

terminologiju. Prvi dio knjige završava osvrtom na osmansku terminologiju vezanu za naselja i njenu zastupljenost u toponimiji južnoslavenskih prostora (90-93).

Druga cjelina knjige „Ni kamen na kamenu” (94-124) sastoji se od nekoliko kraćih članaka. Prvi od njih „Feliks Kanic – svedok kraja tursko-osmanlijske civilizacije u Srbiji” (97-103) autorici je poslužio da predstavi utiske koje je zabilježio austrijski putopisac Felix Kanitz o intenzitetu uništavanja osmanskog naslijeđa na prostoru Srbije u 19. stoljeću. U članku „Vakuf – ugaoni kamen gradova” (103-107) moguće je dobiti nešto više informacija o instituciji vakufa, njenoj rasprostranjenosti, najznačajnijim vakifima i o utjecaju same institucije na južnoslavensku toponimiju. Naredni članak „Imaret” (108-111) se nadovezuje na prethodni, te u njemu autorica piše o imaretu, instituciji koju su Osmanlije preuzele sa Bliskog istoka, a koja je u užem smislu označavala javnu kuhinju sa besplatnom hranom za siromahe, učenike i putnike. U okviru druge cjeline ove knjige nalazi se i nekoliko kraćih radova o najznačajnijim građevinama i „graditeljima” u Srbiji i Bosni i Hercegovini u vremenu osmanske uprave. O. Zirojević tako piše o beogradskoj „Bajrakli-džamiji” (111-117) u 19. i 20. stoljeću, zatim u tekstu „Čovek koji je izgradio Sarajevo” (114-117) o Gazi Husrev-begu, njegovoj graditeljskoj djelatnosti i ulozi vakufa u razvoju Sarajeva kao urbane sredine, dok u člancima „Ferhadija” (117-120) i „Most” (120-122) posvećuje pažnju najvećim znamenitostima Banje Luke i Mostara koje potječu iz osmanskog perioda i njihovom monstruoznom uništenju u ratu devedesetih godina. Drugi dio knjige zaključuje rad „Tursko groblje” (122-123), u kojem O. Zirojević piše o huliganima koji su 2004. godine demolirali Bajrakli džamiju u Beogradu i spalili Islamaginu džamiju u Nišu kao znak odmazde zbog paljenja pravoslavnih crkava i manastira na Kosovu i Metohiji, te o vandalskom činu direktora i načelnika muzeološkog odjeljenja Vojnog muzeja u Beogradu koji su u jeku tih dešavanja uklonili i uništili dva, za ove prostore jedinstvena šehidska nišana iz 15. i 16. stoljeća sa Kalemegdana.

U fokusu treće, posljednje cjeline ove knjige „Annex” (125-156) nalazi se Kosovo. Riječ je o radu Olge Zirojević „Kosovo u kolektivnom pamćenju”, prvobitno objavljenom 1996. godine u zborniku radova *Srpska strana rata: trauma i katarza u istorijskom pamćenju* (ur. Nebojša Popov). Autorica ukratko analizira evoluciju kosovske legende, motive junaštva i izdaje prisutne u istoj, kosovski zavjet, te kosovski ciklus epskih pjesama. O. Zirojević se osvrće i na prisutnost kosovskog mita u Crnoj Gori, te njegovu aktualizaciju na tom prostoru povezuje sa pojavom Njegoša. Upravo zahvaljujući Njegošu i njegovom *Gorskom vijencu*, Miloš Obilić je postao uzor svim vrstama junaštva u Crnoj Gori, dok su kosovski mitovi postali sve prisutniji u svakodnevnom životu kršćana u toj državi. U dijelu u kojem piše o vidovdanskom

kultu, autorica napominje da je Vidovdan najveći stepen popularnosti doživio u 20. stoljeću, te da se ključni događaji u životu srpske nacije vezuju za ovaj datum. Posebnu pažnju O. Zirojević posvećuje (zlo)upotrebi kosovskog mita. Akcent je stavljen na ispolitiziranu proslavu 600. godišnjice Boja na Kosovu 1989. godine, koja je prethodila početku rata u SFR Jugoslaviji dvije godine kasnije napadom Jugoslovenske narodne armije (JNA) na Sloveniju. Taj rat je svoju kulminaciju doživio u Bosni i Hercegovini, gdje je kreirana slika o bosanskim muslimanima kao Turcima, osveta "Turčinu" postaje poželjna, a posljedice svima poznate.

Knjiga *Iz osmanske baštine*, sastavljena u vidu sabranih kraćih radova i prilagođena široj čitalačkoj publici, predstavlja vrijedan prilog izučavanju osmanske baštine na južnoslavenskim prostorima. Prednost ove publikacije je i u tome što su na jednom mjestu objedinjeni radovi koji su ranije objavljeni u časopisima koji su teško dostupni van Srbije. Zahvaljujući manjoj grupi entuzijasta pri Balkanskom centru za Bliski istok u Beogradu, izdavaču ove knjige, dobili smo još jednu priliku da se osvjedočimo u istinsku erudiciju Olge Zirojević, koja joj je omogućila da se sa svojim knjigama i radovima svrsta u red najznačajnijih istraživača historije Balkana pod Osmanlijama u ovom dijelu Evrope.

Amer Maslo